

Alerta, populisme

Vicenç Villatoro

Vam acabar el segle XX amb el descrèdit general dels dos grans totalitarismes que tants morts hi havia provocat. El feixisme i el comunisme –o si es prefereix concretar-ho més, el nazisme i l'estalinisme– són a començament de segle ideologies marginals, condemnades o a negar el seu passat criminal o a fer veure que aquest passat criminal va ser un accident i no estava en els mateixos gens del seu pensament. Si ets neonazi o neoestalinista, o has de dir que Hitler i Stalin eren dues bellíssimes persones i que ens han enganyat quan ens han explicat les seves biografies, o has d'assumir un passat criminal que et situa al marge de tota raó política i moral.

Del descrèdit dels dos grans totalitarismes, que tants seguidors van tenir, algú en va treure la lectura eufòrica del final de la història. La democràcia representativa, els drets humans, havien vençut la batalla contra els dos enemics més poderosos i el segle nou seria una bassa d'oli. L'optimisme era prematur. D'una banda, han emergit totalitarismes nous, que en alguns casos recullen camuflada l'herència i els mètodes dels vells. Per exemples, els integristes religiosos i molt particularment allò que anomenem l'integriste islàmic, que no deixa de ser una forma moderna de totalitarisme, nascuda a l'emparedada de la societat moderna i confrontada amb aquesta modernitat. Però a l'altra banda hi ha un enemic de la democràcia que va ser també prou assajat al segle XX, que de vegades es va presentar associat als totalitarismes –i de vegades a formes democràtiques!– i que està revifant a una velocitat inquietant: el populisme. Al llarg del segle XX, el populisme ja es va tastar com a fórmula política. Des del peronisme argentí fins al lerrouxisme republicà, passant per fenòmens tan diferents i tan pròxims al mateix temps com la retòrica mussoliniana o la retòrica castrista. Sempre ha acabat en un desastre i sempre allò que representa que va néixer com una emanació dels sentiments del poble s'ha hagut d'acabar aguantant per la força dels fusells. Populisme i milícia han anat fortament lligats. Populisme i corrupció, també.

El populisme no és ben bé una ideologia, com ho són els totalitarismes. El populisme és sobretot una pràctica política i encara més un llenguatge. El llenguatge polític populista recull elements passionals, solemnes, grandiloqüents i fa frases. Moltes frases. Molts lemes. Moltes consignes. La seva paraula predilecta és "dignitat" i molt especialment "dignitat nacional". Li agrada parlar de l'honor i de la pàtria i de fins a l'última gota de sang... La política democràtica parla d'interessos, d'impostos, de necessitats, de serveis... Parla també de valors cívics, de patriotisme cívic, de ciutadania. La retòrica populista apel·la sistemàticament a grans paraules amb majúscules, que ben sovint hereta del nacionalisme i particularment del xovinisme. Subratllava Antoni Puigverd amb molt d'encert que els populismes són especialistes en la gestió del ressentiment. Remirem-nos els discursos de Lerroux, època barcelonina. Són especialistes a dirigir-se al poble entès com a massa, en nom d'una mena de paternalisme social, i unint-lo en la sagrada uni-

tat de la pàtria. El franquisme va tenir també la temptació populista, però Franco no era Mussolini. Ho tenia complicat per ser "popular" (i que cadascú hi faci els jocs de paraules que vulgui). Es va limitar llavors a ser un dictador sanguinari a l'antiga.

Doncs el vell fantasma del populisme, de la retòrica grandiloqüent per tapar la corrupció i l'imperi de la força, ha arribat al segle XXI amb una salut perfecta. A l'Amèrica Llatina, revifa d'una manera espectacular, disfressat de vegades d'indigenisme. Però escoltin els discursos de Chavez i d'Evo Morales i imaginin que els diu Mussolini els anys trenta o Perón en la postguerra. No grinyolaran gens. De vegades, el nou populisme es presenta associat amb aparences democràtiques. D'altres, és el discurs públic de règims obertament totalitaris. Fins i tot el populisme treu el cap a Europa. Després d'haver-se dinamitat el mapa polític italià, l'ascensió de Berlusconi adopta maneres populistes, que fan que sigui una molt bona notícia la se-

Hugo Chavez, president de Venezuela, i Evo Morales, president del Perú, coincideixen en molts aspectes en l'articulació del seu discurs.

va derrota electoral. Per entendre'ns, més bona notícia que la victòria d'un Prodi poc apte al davant d'una barreja que només Berlusconi podia unir, a la contra. A Espanya, Jesús Gil va voler fer un projecte populista, però tan *cutre* i tan caspós que es va quedar en un episodi de *Torrente, el brazo tonto de la ley*, tot i que li donés rèdits econòmics notables. I hi ha sectors del PP que perfectament podrien canviar el nom de Partit Popular en Partit Populista. No és tot el PP, però és un tros. I un tros que de vegades ens ha tocat de ben a prop.

El populisme és avui el perill. No pas l'únic. Potser tampoc el principal (tenim els iranians intentant posar el potencial nuclear al servei d'un règim totalitari i agressiu, d'extrema dreta), però un dels principals. Un dels principals per a Amèrica Llatina. Però contra el que no està gens clar que estiguem vacunats a Europa. I qui diu Europa, en genèric, diu nosaltres, més en concret. No és una alerta respecte a un perill llunyà. És una alerta respecte a un risc pròxim.